

УДК 821.134.1.09Кабре:82-3

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.45.3.35>

СЕНСОРНА ПОЕТИКА ЯК ПРИНЦИП ОРГАНІЗАЦІЇ НАРАТИВУ В РОМАНАХ ЖАУМЕ КАБРЕ

SENSORY POETICS AS A PRINCIPLE OF NARRATIVE ORGANIZATION IN THE NOVELS OF JAUME CABRÉ

Пашкова А.В.,

orcid.org/0009-0007-0525-4404

здобувач кафедри романо-германської філології

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

У статті досліджується сенсорна поетика як принцип організації нарративу в сучасному романі на матеріалі творів Жауме Кабре «Мое каяття» та «Голоси Памано». Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення літературного тексту як складної перцептивної системи, у якій взаємодіють різні модальності сприйняття. Попри мономодальний характер письма, сучасна проза здатна моделювати ефекти звучання, просторової присутності, зорової перспективи та інтонаційної напруги без матеріального залучення інших семіотичних кодів. Це свідчить про існування особливого рівня організації художнього мовлення, у межах якого текст функціонує як середовище переживання, а не лише передавання інформації. Метою статті є з'ясування механізмів вербальної репрезентації аудіальних і візуальних ефектів та визначення їхньої ролі у структурі нарративу. Методологічну основу становлять положення наратології, рецептивної естетики та інтермедіальних студій, що дозволяють інтерпретувати художній твір як простір взаємодії модальностей і способів сприйняття.

У процесі аналізу розглянуто ритмічні повтори, інтонаційні злами, семантику тиші, зміну фокалізації, монтажні переходи, просторове кадрування та світлотінь як засоби формування ефекту присутності. Доведено, що сенсорні стратегії у прозі Кабре виконують не декоративну, а структуроутворювальну функцію: вони організують темпоральність оповіді, забезпечують поліфонічність нарративу та відтворюють механізми пам'яті як переживання. Аудіальні й візуальні сигнали виступають механізмом переходу між часовими шарами, активізують рецептивну діяльність читача та сприяють формуванню багаторівневої перспективи сприйняття подій. У результаті запропоновано трактувати сенсорну поетику як форму квазі-мультимодальності, що реалізується на рівні читачької рецепції та пов'язує структуру оповіді з процесом переживання. Отримані результати розширюють можливості аналізу сучасного історичного роману та окреслюють перспективи подальших досліджень взаємодії нарративу, пам'яті й модальності в художньому тексті.

Ключові слова: сенсорна поетика, нарратив, аудіальність, візуальність, сучасний роман, Жауме Кабре.

The article examines sensory poetics as a principle of narrative organization in contemporary fiction based on Jaime Cabré's novels «*My Confession*» and «*The Voices of the Pamaro*». The relevance of the study arises from the need to reconsider the literary text as a complex perceptual system in which different modalities of experience interact. Although the novel remains a verbal medium, modern prose is capable of modelling effects of sound, spatial presence, visual perspective and intonational tension without the material involvement of non-verbal semiotic codes. This indicates the existence of a specific level of artistic organization where the text functions not only as a means of information transfer but as a medium of experience. The aim of the paper is to identify the mechanisms of verbal representation of auditory and visual effects and to determine their role in the narrative structure. The methodological framework combines narratology, reception theory and intermedial studies, allowing the literary work to be interpreted as a space of modal interaction.

The analysis focuses on rhythmic repetitions, intonational breaks, the semantics of silence, shifts of focalization, montage transitions, spatial framing and light-shadow contrasts as devices that create the effect of presence. It is demonstrated that sensory strategies in Cabré's prose perform not a decorative but a structural function: they organize narrative temporality, ensure polyphony and reproduce memory as an experiential process. Auditory and visual cues operate as mechanisms of transition between temporal layers, activate the reader's reception and contribute to a multilayered perspective of perception. As a result, sensory poetics is interpreted as a form of quasi-multimodality realized at the level of reading experience and linking narrative structure with perception. The findings expand the analytical possibilities of the contemporary historical novel and outline further research perspectives concerning the interaction of narrative, memory and modality in literary texts.

Key words: sensory poetics, narrative, auditory modality, visual modality, contemporary novel, Jaime Cabré.

Постановка проблеми. Сучасні гуманітарні дослідження дедалі активніше звертаються до проблематики мультимодальності як однієї з ключових характеристик комунікації у XXI столітті. Мультимодальний підхід, сформований на перетині лінгвістики, соціальної семіотики та дискурсивного аналізу, виходить із того, що смисл конструється

не лише мовними засобами, а завдяки взаємодії різних семіотичних ресурсів – вербальних, візуальних, аудіальних, просторових та інших. Традиційно цей підхід застосовується до аналізу текстів, у яких кілька модальностей матеріально співіснують, зокрема в аудіовізуальних медіа, цифровій комунікації, рекламі або навчальних матеріалах.

У межах мультимодальної парадигми модальність розуміється не лише як канал передавання інформації, а як ресурс організації значення, що має власну матеріальність, афорданси та культурну специфіку (Genette, 1990). Візуальна, аудіальна та вербальна модальності не є нейтральними контейнерами змісту, а визначають спосіб його структурування й інтерпретації. Саме тому питання про можливість імітації однієї модальності засобами іншої виходить за межі стилістики і стосується фундаментальної природи семіозису.

Натомість художня література, особливо роман у друкованому форматі, тривалий час розглядалася як переважно мономодальний тип дискурсу, заснований виключно на письмовому мовленні. Проте новітні напрями наратології та дискурсивних студій дедалі частіше ставлять під сумнів таке протиставлення. Вербальний літературний текст здатний активізувати складні сенсорні уявлення, апелюючи до зорового та слухового досвіду читача, навіть не залучаючи немовних знакових систем у прямому сенсі. Хоча друкований текст не містить зображень або звуку в буквальному сенсі, він здатний активізувати зорову й слухову уяву читача через специфічну організацію мовного матеріалу. Такий ефект не може бути зведений до простого опису, оскільки йдеться про моделювання перцептивного досвіду, який переживається як майже тілесний. У цьому аспекті письмовий наратив демонструє здатність до вторинної модальності – імітаційної, але функціонально дієвої.

У цьому контексті особливої актуальності набуває поняття квазі-мультимодальності письма, яке в цій статті розуміється як сукупність наративних і стилістичних стратегій вербальної імітації аудіальних і візуальних модальностей у художньому тексті. Йдеться не про справжню мультимодальність, засновану на поєднанні різних матеріальних кодів, а про імітаційні механізми, завдяки яким письмо викликає ефекти «звучання» або «візуалізації» на рівні читачького сприйняття. Таким чином, квазі-мультимодальність постає як проміжна аналітична категорія між мономодальністю письма та повноцінною мультимодальністю медіатекстів.

Показовим матеріалом для аналізу таких процесів є творчість Жауме Кабре, сучасного каталонського письменника, чий роман вирізняється складною поліфонічною організацією, фрагментованою часовою структурою та активним залученням музичних і візуальних кодів. У його прозі музика, звук, тиша, світло, простір і рух виконують не лише тематичну функцію, а й формують

принципи наративної організації, впливаючи на темп читання та інтерпретацію подій.

Попри наявність численних літературознавчих досліджень, присвячених проблемам історичної пам'яті, поліфонії та етики відповідальності в романах Кабре, питання вербальної імітації немовних модальностей досі не отримало системного осмислення. Зазвичай аудіальні й візуальні елементи його текстів аналізуються фрагментарно – як символічні мотиви або інтермедіальні алюзії, – тоді як їхня роль у формуванні квазі-мультимодального ефекту залишається на периферії наукової уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема сприйняття тексту розроблялася в наратології (Kress, 2010 та Iser, 1978) і рецептивній естетиці (Ryan, 2015), де підкреслюється роль уяви читача. Мультимодальний аналіз (Genette, 1990 та Jewitt, 2009) показав, що модальності організують значення, а інтермедіальні студії (Rajewsky, 2020 та Wolf, 2018) описують взаємодію мистецтв. В українському літературознавстві Т. Гундорова (2025), Н. Бовсунівська (2015), Д. Наливайко (2007), С. Кочерга, О. Вісич (2023) досліджували поліфонію та чуттєвість письма, проте сенсорна організація наративу як системний принцип лишається недостатньо описаною.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети передбачено: окреслити теоретичні засади дослідження сенсорної організації наративу в межах наратології та мультимодального аналізу; визначити способи вербальної імітації аудіальних ефектів (ритм, повтор, тиша) у романі «Мое каяття»; проаналізувати візуальні стратегії оповіді (фокалізацію, монтажні переходи, просторове кадрування) у романі «Голоси Памано»; з'ясувати їхню роль у формуванні поліфонії та репрезентації пам'яті; встановити функцію сенсорних прийомів як структурного принципу організації наративу.

Матеріалом дослідження слугують романи «Мое каяття» та «Голоси Памано». Вибір саме цих текстів зумовлений тим, що в них квазі-мультимодальні стратегії реалізуються системно й охоплюють як аудіальні, так і візуальні виміри наративу. Аналіз здійснюється на основі окремих фрагментів, локалізованих за частинами та розділами романів, що забезпечує відтворюваність результатів і можливість звіряння з паперовими виданнями.

Такий підхід дозволяє розглядати квазі-мультимодальність як результат взаємодії тексту та читача. Відповідно до рецептивної теорії (Ryan, 2015), художній текст містить структуровані

«прогалини», які активізують уяву реципієнта. Саме в цих прогалинах виникає можливість реконструкції звуку, світла або руху – тобто сенсорних ефектів, що не мають матеріальної присутності в письмі.

Виклад матеріалу. Музика як структурний принцип наративу. В аудіальному вимірі квазі-мульти-modalність у прозі Жауме Кабре передусім реалізується через системну присутність музики як принципу наративної організації. У романі «Мое каяття» музичні мотиви не обмежуються тематичними згадками про інструменти чи виконання, а формують ритм оповіді, зумовлюють повторюваність фрагментів і впливають на темп читання. Оповідь розгортається за логікою музичної композиції, де варіації, репризи та паузи виконують структурну функцію.

Показовими є фрагменти початкових розділів першої частини роману, у яких сцени навчання гри на скрипці подано як ритмічно впорядковані епізоди з повторюваними лексемами, що імітують вправлення та механічність музичної практики. Вербальні повтори та синтаксичні паралелізми створюють ефект нав'язливого звучання, яке переслідує наратора й визначає його досвід. *“..не міг я й марнувати увесь день, повторюючи XXIII вправу з арпеджіо... вправу, яка змусила мене ненавидіти Трульолс, проте не навіяла огиди до скрипки... Я хочу, щоб у п'ятницю ти грав XXIII вправу досконало.”* (Кабре, 2022, с. 7)

Музичні вправи, описані в дитячих епізодах роману, функціонують як наративна метафора повторюваності й циклічності. Постійні вправи з арпеджіо створюють вербально відтворений ритмічний цикл, який переноситься на структуру оповіді. Читач переживає монотонність вправи як акустичний досвід, хоча текст залишається суто вербальним.

Вербальна репрезентація тиші та пауз. Окрему роль у формуванні аудіальної квазі-мульти-modalності відіграє тиша. У прозі Кабре тиша не є відсутністю звуку, а семантично навантаженим елементом, який маркує переломні моменти оповіді, психологічну напругу або етичний вибір персонажів. Тиша функціонує як пауза між «звуківими» фрагментами наративу, подібно до пауз у музичному творі.

У романі “Голоси Памано” тиша часто пов'язана з нічними сценами, очікуванням або прихованою присутністю іншого. У вступних розділах першої частини повторювані вказівки на відсутність звуків і приглушені шуми формують акустичний простір, у якому навіть мінімальний звук набуває підвищеної значущості. Контраст

між тишею та мінімальним звуком – ледь чутним рухом, шурхотом або клацанням дверей – підсилює аудіальну напругу. У таких фрагментах текст функціонує подібно до саунд-дизайну: навіть мікрозвук набуває семантичної ваги, а читач мимоволі «вслухається» в описаний простір: *“Ледь чутний звук, немов хто погладив двері... Не чулося навіть клекоту річки... Тишу ночі порушив автомобіль, їдучи, мабуть, через сніг, помаленьку.”* (Кабре, 2024, с. 6–7)

Тут вербальне окреслення тиші активізує слухову уяву читача, змушуючи його «вслухатися» в текст. У «Голосах Памано» тиша часто організує простір сцени через заперечення звуку. Формулювання на кшталт «не чулося навіть клекоту річки» створюють ефект акустичної порожнечі, яка сприймається як напружена й очікувальна. У цьому випадку відсутність звуку стає повноцінним наративним елементом, що формує атмосферу й керує темпом читання.

Ритм, повтор і темп оповіді. Аудіальна імітація виявляється також на рівні ритмічної організації наративу. Кабре активно використовує короткі фрази, парцеляцію та раптові синтаксичні злами, що змінюють темп читання. Прискорення або уповільнення оповіді корелює з емоційним станом персонажів і з драматичною напругою подій.

У “Моему каятті” аудіальна імітація часто реалізується не через буквальні повтори, а через інтонаційно-фразову фрагментацію внутрішнього мовлення Адріа. Раптові переходи від розгорнутих синтаксичних конструкцій до коротких, майже відсічених фраз створюють ефект зміни темпу, подібний до прискорення або уривчастості дихання. Таке ритмічне коливання організує читання як акустичний процес: текст ніби «звучить» у внутрішньому слуху читача, хоча жоден реальний звук не відтворюється (частина I, ранні розділи).

Таким чином, аудіальна квазі-мульти-modalність у романах Кабре реалізується через поєднання музичних структур, вербально сконструйованої тиші та ритмічної організації тексту. Ці елементи створюють ілюзію звучання, що супроводжує процес читання й трансформує сприйняття письмового наративу.

Отримані результати дозволяють переосмислити співвідношення між мономодальністю письма та мульти-modalністю як дослідницькою парадигмою. Показано, що навіть за відсутності матеріального поєднання різних семіотичних кодів художній текст здатний моделювати ефекти, притаманні аудіальному та візуальному сприйняттю. У цьому сенсі квазі-мульти-modalність

постає не як периферійне явище, а як внутрішня властивість сучасного нарративу.

Важливо підкреслити, що квазі-мультимодальність не заперечує мономодальний статус письма, а радше демонструє його розширений потенціал. Якщо в класичному мультимодальному тексті різні модальності співіснують матеріально, то в літературному нарративі їхня взаємодія відбувається на рівні когнітивної реконструкції. Це дозволяє говорити про специфічну форму внутрішньої мультимодальності, що виникає в процесі читання.

Зіставлення отриманих спостережень із положеннями мультимодального аналізу дискурсу та інтермедіальних студій свідчить, що запропоноване поняття квазі-мультимодальності уточнює межі обох підходів. На відміну від класичної мультимодальності, яка передбачає співіснування кількох матеріально представлених модальностей, у досліджуваних романах ідеться про імітаційний ефект, що реалізується виключно мовними засобами. Водночас, на відміну від інтермедіальності, акцент переноситься з міжмистецьких алюзій на когнітивний механізм сприйняття, коли читач реконструює звук або зображення на основі вербальних сигналів.

Особливого значення набуває той факт, що аудіальні й візуальні імітації в прозі Кабре виконують структурну функцію. Музичні принципи варіації та повтору організують темпоральність оповіді, тоді як монтажні переходи та зміна фокалізації моделюють розірваність історичної пам'яті. Таким чином, квазі-мультимодальність виявляється пов'язаною з репрезентацією травматичного досвіду та фрагментованої ідентичності, що є характерними рисами сучасного роману.

Крім того, результати дослідження мають методологічне значення. Вони демонструють можливість застосування мультимодального інструментарію до літературних текстів без редукції їх до міжмедійних відсилань. Це відкриває перспективи для аналізу інших художніх творів, у яких сенсорна уява читача відіграє визначальну роль у процесі смислотворення.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що квазі-мультимодальність письма є продуктивною аналітичною категорією для опису сучас-

ного роману, зокрема у випадку творчості Жауме Кабре. На відміну від класичної мультимодальності, що передбачає матеріальне поєднання різних семіотичних модальностей, квазі-мультимодальність ґрунтується на вербальній імітації аудіальних і візуальних ефектів, які активізуються в процесі читання.

Аналіз романів “Моє каяття” та “Голоси Памано” показав, що аудіальна імітація реалізується через ритмічну організацію тексту, паузи, репрезентацію тиші та музичних структур, які формують темп і внутрішню динаміку оповіді. Візуальна імітація виявляється у монтажних переходах, різкій зміні фокалізації, просторовому кадруванні та світлотіньових контрастах, що моделюють кінематографічну логіку сприйняття. У сукупності ці стратегії створюють ефект “звучання” й “видимості” письма без виходу за межі вербального коду.

Квазі-мультимодальність у прозі Кабре виконує не лише стилістичну, а й структуроутворювальну функцію: вона впливає на організацію часу, нарративну поліфонію та способи репрезентації пам'яті й історичного досвіду. Активізація слухової та зорової уяви читача посилює когнітивне залучення й емоційну напругу, що особливо важливо для текстів, у яких ідеться про травматичні події та етичні дилеми.

Перспективи подальших досліджень. Подальше вивчення сенсорної поетики нарративу пов'язане з розширенням корпусу аналізованих текстів і зіставленням різних національних моделей сучасного роману, зокрема порівнянням каталонської, української та центральноєвропейської прози. Перспективним є дослідження взаємодії сенсорних стратегій із жанровою природою історичного, автобіографічного та посттравматичного нарративу, а також з нарративними формами пам'яті. Особливої уваги потребує когнітивний аспект рецепції – механізми, за допомогою яких читач реконструює звук, простір і рух у процесі читання. Це дозволить уточнити межі застосування мультимодального підходу до літератури та описати функціонування сенсорних ефектів у текстах, що залишаються формально мономодальними, але моделюють багатовимірний досвід сприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Genette G. Narrative discourse revisited. Ithaca : Cornell University Press, 1990. 284 p.
2. Kress G. Multimodality: a social semiotic approach to contemporary communication. London : Routledge, 2010. 212 p.
3. Iser W. The act of reading: a theory of aesthetic response. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1978. 239 p.

4. Ryan M.-L. Narrative as virtual reality 2. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 2015. 291 p.
5. Jewitt C. The Routledge handbook of multimodal analysis. London : Routledge, 2009. 555 p.
6. Rajewsky I. Intermedialidad, intertextualidad y remediación: una perspectiva literaria sobre la intermedialidad. *Vivomatografías*. 2020. № 6. P. 43–64. URL: <https://www.vivomatografias.com/index.php/vmfs/article/view/278> (дата звернення: 02.02.2026).
7. Wolf W. Selected essays on intermediality (1992–2014) / ed. W. Bernhart. Leiden : Brill Rodopi, 2018. 692 p.
8. Гундорова Т. Після травми: Чорнобиль і катастрофізм. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/391015745_Tamara_Gundorova_Pisla_travmi_Cornobil_i_Katastrofizm (дата звернення: 04.02.2026).
9. Бовсунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків : Діса плюс, 2015. 368 с.
10. Наливайко Д. Компаративістика й історія літератури. Київ : Акта, 2007. 426 с.
11. Кочерга С., Вісич О. Літературознавча інтермедіальність: генеза і сучасні горизонти. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. 286 с.
12. Кабре Ж. Моє каяття / пер. з ісп. П. Таращука. Харків : Фоліо, 2022. 682 с.
13. Кабре Ж. Голоси Памано / пер. з ісп. П. Таращука. Харків : Фоліо, 2024. 589 с.
14. Bal M. Tiempos trastornados: análisis, historias y políticas de la mirada. Madrid : Akal, 2016. 400 p.
15. Barthes R. The responsibility of forms. New York : Hill and Wang, 1985. 324 p.
16. Elleström L. The modalities of media: a model for understanding intermedial relations. In: *Media borders, multimodality and intermediality*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2010. P. 11–58. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230275201_2.
17. Ricœur P. Memory, history, forgetting. Chicago : University of Chicago Press, 2006. 105–111 p.
18. Вайтгед А. Н. Символізм, його значення і дія. Львів : Контур, 2025. 80 с.
19. Ушкалов Л. Від бароко до постмодерну. Київ : Грані-Т, 2011. 552 с.
20. Кропивко І. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір). Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 505 с.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026